

**ВНЕСОК Г. С. КОСТЮКА В РОЗВИТОК ІДЕЙ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ
НАВЧАННЯ ШКОЛЯРІВ**

**Харченко Анжела Станіславівна,
Гончарова Наталія Олексіївна**

к.психол. н., доценти
Полтавського національного педагогічного університету
імені В. Г. Короленка
м. Полтава, Україна

Анотація: У статті здійснено спробу аналізу наукового доробку Г.С. Костюка з проблеми диференціації навчання школярів. Розкрито такі психологічні засади диференціації навчання школярів: провідна роль навчання у розвитку учнів, урахування їх індивідуально-психологічних особливостей, поєднання навчання з працею.

Ключові слова: диференціація навчання, індивідуальні особливості, навчання, розвиток, спеціальні здібності, інтерес.

У сучасних умовах розвитку освіти в Україні особливого значення набуває проблема психологічного обґрунтування диференціації навчання [1]. Її вирішення потребує врахування як сучасних наукових засад, так і звертання до досвіду минулих років. Такими віддаленими від нас часом і актуальними сьогодні є ідеї Г.С. Костюка, які розкриваються у питаннях про співвідношення навчання й розвитку, шляхи підвищення провідної ролі навчання в розвитку учнів, врахування їх індивідуальних особливостей у процесі навчання, поєднання навчання з працею.

Г.С. Костюк був переконаний, що навчання йде попереду розвитку. Воно повинно спиратися не тільки на те, що вже досягнуто дитиною в ході її розвитку, а й на потенційні можливості. При цьому важливо раціонально організувати діяльність учня, щоб спрямувати у бажаному напрямку його

розумовий розвиток і розвиток особистості в цілому [2]. В зв'язку з цим Г.С. Костюк ставить питання про диференціацію змісту освіти відповідно до інтересів, нахилів і здібностей учнів та потреб суспільства [3].

Г.С. Костюк вважав доцільним впровадження таких форм диференціації навчання: для учнів початкової школи – врахування інтересів, нахилів, спеціальних здібностей і навчальності в умовах класу; для учнів основної і старшої школи – факультативні заняття, заняття за вибором учнів; для старшокласників, які мають особливі нахили і здібності до різних наук, - спеціальні школи.

Г.С. Костюк підкреслює, що індивідуальні відмінності в здібностях навчатися виявляються в тому, як в одних і тих самих умовах різні учні сприймають навчальний матеріал, осмислюють його, запам'ятовують і застосовують засвоєне в дальшій навчальній діяльності. Тобто в учнів виявляється різниця в темпі виконання завдань, швидкості та якості оволодіння потрібними для цього діями, операціями і прийомами розумової роботи, в гнучкості, самостійності мислення, співвідношенні в ньому конкретного й абстрактного [4].

Згідно з Г. С. Костюком, під час диференціації навчання важливим є врахування в учнів спеціальних здібностей, які виявляються в процесі вивчення різних навчальних предметів [4]. Учений відмічає, що серед здібностей школярів до навчання з основ наук докладніше вивчені математичні здібності, відмінності в яких виявляються досить яскраво.

Технічні здібності виявляються в діяльності, яка спрямована на зміну, перетворення того, що існує, на побудову і використання нових конструкцій, механізмів і машин. Г.С. Костюк акцентує увагу на виникненні при цьому специфічної спрямованості спостережливості людини (на явища техніки, їх властивості), її мислення (на розкриття принципів побудови, закономірностей функціонування різних механізмів) та уяви (створення нових конструкцій). Технічні здібності в учнів виявляються й у здатності уявляти результати своїх конструктивних задумів, планувати й виконувати потрібні для цього операції, а

також виготовляти нові оригінальні моделі машин і приладів [4].

Своєрідність літературних здібностей, на думку Г. С. Костюка, полягає у словесному художньому зображенні дійсності. Вже в шкільному віці виявляється «здатність помічати красу в природі і в житті людей, описувати її словами, добирати відповідні мовні засоби, емоційно відгукуватися на поетичні описи, естетично ставитися до них, уявляти зображувані в художніх творах персонажі, «співпереживати» з ними...» [4, с. 331]. У найбільш здібних до літератури учнів починаються спроби власної літературної творчості.

У школярів проявом музичних здібностей, за Г.С.Костюком, спостерігається інтерес до слухання музики, майстерне виконання музичних творів, оволодіння співом і грою на музичних інструментах, спроби самостійно творити мелодії [1].

Здібності до образотворчої діяльності характеризуються швидким просуванням учнів в освоєнні техніки графічного зображення і художнього вираження, естетичною оцінкою зображуваного. В образотворчій діяльності школярів Г. С. Костюк вбачав «... шлях розвитку здібностей до творення справжнього мистецтва» [4, с. 332].

Як вважав Г.С. Костюк, ідеал всебічності розвитку здібностей не означає, що в кожного індивіда вони будуть однаково розвинені до всіх видів діяльності. Тому важливо вчасно розпізнати спеціальні здібності в учнів, щоб надати можливість їх прояву в навчанні і майбутній професійній діяльності.

Не можна не погодитися з думкою Г.С. Костюка стосовно того, що диференціація навчання ґрунтується також на врахуванні мотивації навчальної діяльності учнів, їх інтересів до навчання чи відсутності таких. Як справедливо відмічає вчений, в разі послаблення мотивації важливо з'ясувати причину цього явища. Так, в учнів основної і старшої школи, згідно з Г.С. Костюком, важливо виявляти інтереси учнів до навчальних предметів.

Цінними сьогодні є ідеї Г.С. Костюка про необхідність поєднання навчання і праці. Г.С. Костюк робить акцент на тому, що одним з основних завдань школи повинна бути допомога юнакам і дівчатам визначити своє

покликання в житті. Такі погляди тісно співвідносяться з профілізацією сучасної старшої школи [5].

Таким чином, Г.С. Костюк розвиває ідею диференціації навчання як можливості самореалізації особистості, для нього навчання не повинно нівелювати індивідуальні особливості учнів, а сприяти розкриттю індивідуальної своєрідності кожної дитини, найповнішому вияву її можливостей.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Харченко А.С., Гончарова Н.О., Гордієнко А.С. *Синергетичний підхід до процесу навчання школярів у класах з поглибленим вивченням предметів музичного профілю*: Збірник наукових матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції Полтавського національного педагогічного університету науково-практичної конференції «Синергетичний підхід до проектування життєвого простору особистості», 28-29 квітня 2022р. Полтава. С.221-223.

2. Вікова психологія / За ред. Г.С. Костюка. К.: Рад. школа, 1976. 270 с.

3. Костюк Г.С. Актуальные вопросы обучения и развития младшего школьника. Избранные психологические труды. М.: Педагогика, 1988. С.150-155.

4. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / За ред. Л.М. Проколієнко. К.: Рад. шк., 1989. 608 с.

5. Гончарова Н.О. Основи вибору професії: консультативний тренінг / За ред. В.Ф.Моргуна. Полтава: Асмі, 2007. 48 с.